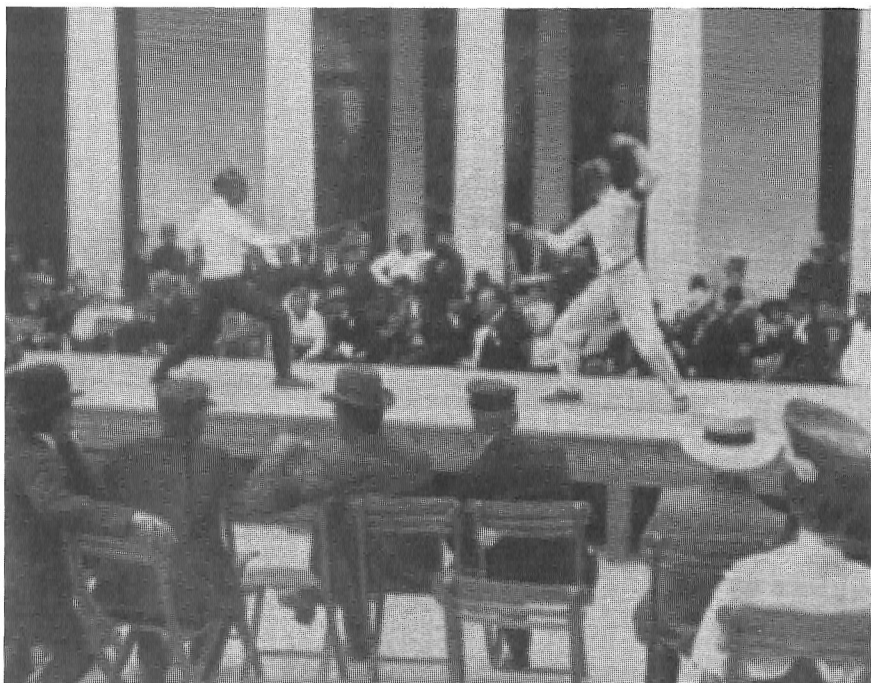

De olympiske leges værdigrundlag

af Hans Bonde

Olympiske mandelege

De olympiske lege var i udgangspunktet en bevægelse skabt af mænd for mænd. Den internationale olympiske komité, som selv udpeger sine medlemmer, har i hele den moderne bevægelses historie været næsten totalt domineret af mænd. Det samme billede tegner sig, hvis vi ser på, hvem der deltog i legene. Ved de første officielle olympiske lege i årene 1896, 1900, 1904 og 1908 optrådte der kun 55 kvinder. Derimod deltog mænd i tusindvis i de olympiske konkurrencer.

Den senere formand for DIF, Herbert Sander, fægter ved OL i Athen, 1906.
Kilde: Olympiadebogen, København, 1948, s. 64 b.

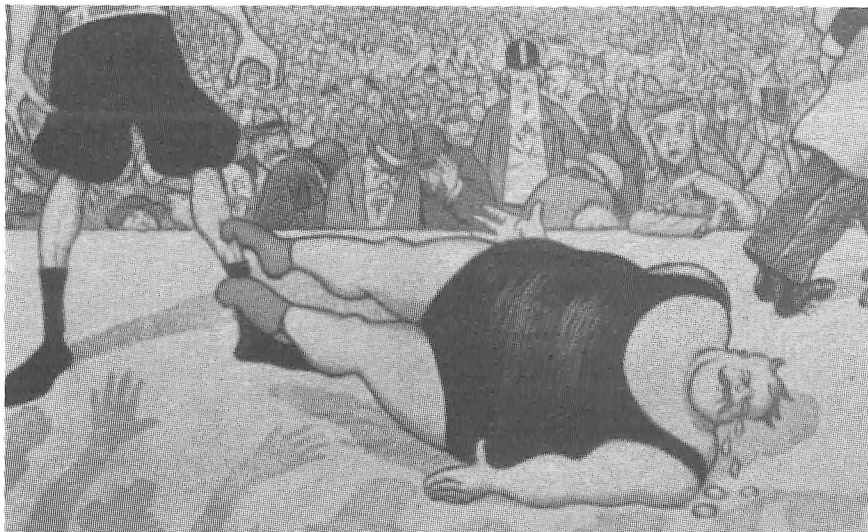
Valget af idrætsdiscipliner ved de tidlige olympiske lege var præget af centrale maskuline dyder som kraft, hurtighed og militær handlefærdighed. Coubertin var officer, og Europa var i slutningen af 1800-tallet præget af nationalisme, hvortil hørte evnen til at kunne forsvare sig selv militært. Det var derfor ikke mærkeligt, at discipliner som ridning, moderne femkamp, fægtning og skydning fik en central betydning på de olympiske leges program.

I slutningen af 1800-tallet var flere og flere mænd inden for borgerskabet (bredt betragtet) begyndt at dyrke hurtighedsdiscipliner som roning, løb og kapsvømning. Dyrkelsen af en dynamisk fremadrettet form for mandighed viste sig også på det olympiske program, som var stærkt præget af kapsportsdisciplinerne. Ved de olympiske vinterlege, som fra 1924 blev skilt ud som selvstændige lege, blev den maskuline hurtighedsdyrkelse helt dominerende. Hurtigløb på skøjter og ski dominerede klart resultatlisterne (Dansk Sportsleksikon, 1945, s. 272 ff). Ved sommerlegene var skøjteløb repræsenteret ved OL i 1908 og 1920. Ved disse lege var kunstskejteløb eneste »vinterdisciplin«, en placering, som altså blev sat i skyggen ved påbegyndelsen af egentlige vinterlege i Chamonix i Frankrig.

Generelt må skabelsen af olympiske vinterlege siges at have gjort kappestriden på tid til den centrale olympiske norm helt frem til i dag. Danmark deltog i øvrigt ikke før anden verdenskrig i vinterlegene. De olympiske leges hyldest til den maskuline hurtighed kan ses som udtryk for et større, afgørende brud i den vestlige overklassekulturs historie. 1700-tallets adelsmand dyrkede adelige eksercitier med en rank og »fornem« holdning og med »sirlige« bevægelser, som foregik i volter og vendinger. Fægtning, ridning og dans var i centrum i denne adelskultur. På kropskulturens område medførte borgerskabets opkomst, at overklassemanden ikke længere skulle udstråle sirlighed og finhed, men gennem sine bevægelser signalere dynamik, fremadrettethed og effektivitet. Overgangen fra en kunstorienteret til en kaporienteret idrætskultur skete ikke som et altomvæltende brud, men i ryk. Denne proces er dog aldrig blevet fuldbragt, hvilket discipliner som kunstskejteløb og udspring for mænd vidner om.

Med til historien om kunstdisciplinernes rolle ved de olympiske lege hører, at Coubertin fra 1912 fik gennemført »kunstkonkurrencer« på det olympiske program. Målet var at lade den etablerede kunst som maler- og digterkunsten gå hånd i hånd med den olympiske sport. Samtidig med at den bevidste æstetiksøgen i kunstsportdiscipliner havde meget vanskelige kår ved de olympiske lege, blev der altså forsøgt tilført sporten et kunstnerisk element udefra. Af flere grunde blev kunstkonkurrencerne ikke nogen succes, bl.a. fordi det viste sig vanskeligt at opstille objektive kriterier for at foretrække ét kunstværk for et andet. Mange kunstnere afviste dette forsøg på en sportificering af kunsten. Ved olympiske lege i de forskellige lande viste der sig en tendens til, at netop dette lands kunstnere vandt konkurrencerne (Durry, 1975, s. 205-220).

Blandt vestens arbejderklasse-mænd var kraftdyrkelsen en central maskulin norm omkring århundredeskiftet. Arbejdermændenes klassespecifikke idrætsgrene som vægtløftning og brydning fik allerede ved OL i Athen 1896 en placering på det olympiske program. Dog var der ikke græsk-romersk brydning på programmet ved OL i St. Louis i 1904, men fribrydning, hvilket demonstrerer de tidlige olympiske leges »lokale« præg. Fribrydning er en typisk amerikansk sport, mens græsk-romersk brydning dyrkes i Europa.

Showbrydning i slutningen af 1890'erne. Vores hjemlige Beck-Olsen blev besejret af den franske verdensmester Poul Pons, hvilket medførte landesorg i hvert fald i København.

Kilde: Dansk Idræt gennem 50 Aar.

Ved de første olympiske lege i 1896 havde brydningen stadig præg af sin oprindelse i en folkelig kultur, som hyldede den store stærke mand. Oprindeligt var brydning i Danmark en begivenhed, som kunne samle tusindvis af tilskuere omkring de store ofte lettere fedladne bryderes kroppe. Brydningen var et show, som ofte byggede på aftalt spil. Efter århundredeskiftet blev brydningen inddelt i vægtklasser. Ved de Olympiske Lege i Athen i 1896 var der ingen tidsgrænser. Bryderne kæmpede til én af dem kollapsede f.eks. efter 11 timers kamp (Kamper, 1975, s. 168), og der var endnu kun én vægtklasse, men ved OL i 1906 sammesteds var græsk-romersk brydning opdelt i 3 vægtklasser plus en åben klasse. Vægtinddelingen medførte en hurtiggørelse af brydningen ved de lettere idrætsmænds opdukken på arenaen.

Tilsyneladende kunne brydningen dog ikke fastholde sin førerposition som publikumsmagnet overfor den frembrusende hurtighedsbetonede boksning. Hvor brydningen i høj grad byggede på en hastighedsdæmpende clinch, blev denne teknik opfattet som et udtryk for passivitet i boksning, hvorfor boks-

Sportsbrydning, 1906. Til venstre den danske bryder S.M. Jensen i sin indledende kamp mod Dubois fra Belgien ved OL i Athen. Jensen vandt både guld og ærespræmie i Athen og deltog også ved OL i 1908 og 1912.

Kilde: *Olympiadebogen*, s. 48 b.

ningen åbnede op for mere frie og hastige bevægelser. Boksning blev første gang optaget på det olympiske program i 1904 i St. Louis, hvor dog kun de dygtige amerikanske bokserer deltog. Generelt kan der altså inden for arbejdermændenes kampkultur fornemmes en tilnærmelse til borgerskabets mænds fascination af fart og dynamik.

For arbejdermændene lå de største hindringer for deltagelse ved de olympiske lege i økonomien og tiden. Omkring århundredeskiftet var arbejdsugen

og den daglige arbejdstid meget lang. Dette betød, at arbejdsmænd normalt ikke kunne få tid til at træne i tilstrækkeligt omfang til at blive udtaget til OL.

Danmarks 3 første olympiske deltagere ved OL i Athen 1896.

Fra Venstre, DIF's stifter Eugen Schmidt, det danske håndboldspils skaber, Holger Nielsen og Viggo Jensen, som vandt medaljer i vægtløfning og skydning!

Kilde: Olympiadebogen s. 32a.

Dertil kom, at den internationale olympiske komités amatørdefinition umuliggjorde betaling for tabt arbejdsfortjeneste. Med tidens lave lønniveau i erindring, må det have været vanskeligt for en arbejdsportsmand at rive én eller flere uger ud af kalenderen for at deltage i de olympiske lege.

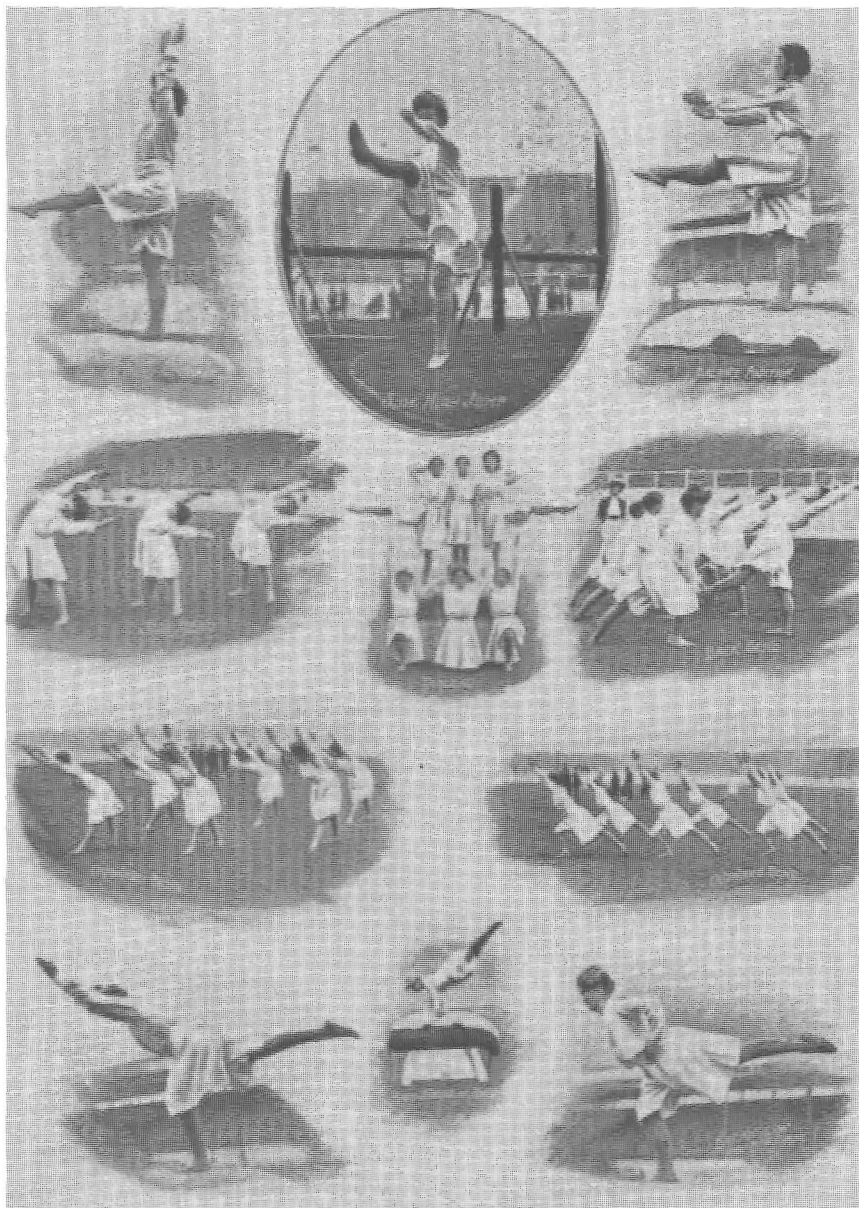
De første olympiske lege i Athen i 1896 var symptomatiske med hensyn til arbejdsportsmændenes vanskelige stilling. 3 danskere deltog, hvoraf ingen var arbejdere (Jvf. Danmarks Olympiske Komité, 1980).

Den sociale profil i Danmarks deltagelse ved de første olympiske lege genfindes i den generelle internationale tendens ved de tidligste olympiske lege. Legene var domineret af mænd fra bedrestillede sociale lag (Hargreaves, 1984, s. 17). Med til en analyse af de olympiske leges klasseprofil hører historien om arbejderidrætsforbundenes forsøg på at arrangere alternative olympiske lege i 1936. I løbet af 1920'erne og 1930'erne var der opstået et stadig større politisk modsætningsforhold mellem den selvstændigt organiserede europæiske arbejderidræt og den borgerligt dominerede idrætsbevægelse, som herhjemme var organiseret i Dansk Idrætsforbund. Nazisternes magtovertagelse i Tyskland tvang efterhånden den kommunistiske og den socialdemokratiske fløj inden for arbejderidrætten til et tættere samarbejde, hvilket affødte et forsøg på at afholde »folkeolympiade« i Barcelona i 1936. Olympiaden var en reaktion på, at det ikke var lykkedes for den internationale arbejderidrætsbevægelse at hindre afholdelsen af de olympiske lege i Berlin i 1936 (Korsgaard, 1982, s. 308f.). Ved en frygtelig historisk ironi måtte »folkeolympiaden« aflyses, da den spanske borgerkrig brød ud i dagene omkring legenes afholdelse. Den spanske fascismes reaktion hindrede de antifascistiske leges succes! Dansk Arbejder Idrætsforbunds delegation på 12 personer måtte rejse hjem med uforrettet sag (Hansen, 1980, s. 181 f.).

Kvindeligheden i det æstetiske reservat.

Hvor mænd mere og mere skilte sig af med de æstetisk betonedede udtryksformer i sport, blev idrætskvinderne æstetikens bastion ved de olympiske lege. Normer om sirlighed, nethed og yndighed, som havde været centrale for adelsmanden, når han udøvede sine eksercitier, blev i løbet af det 19.ende århundrede del af en specifik kvindekultur. Dette viste sig også ved de første olympiske lege, hvor kvinderne især havde succes ved masseholdsopvisninger i gymnastik. Kvinderne deltog kun i opvisninger, og ikke i konkurrencer som mændene. F.eks. blev Dansk Gymnastiks Forbunds gymnastikhold ved OL i 1908 i London nr. 4, mens »Dameholdet« ikke deltog i konkurrencer (Dansk Idræt, 1946, s. 108f.). Herved betonedes det æstetiske i høj grad for kvinderne. Selv når der var tale om samme disciplin, gymnastikken, blev det for mændenes vedkommende anset for muligt at give en objektiv vurdering udmøntet i en placering, mens kvindernes præstationer forblev objektivt umålelige.

I løbet af 1920'erne lykkedes det for kvinderne at trænge ind i den maskuline hurtighedsdyrkelses højborg, atletikken. Ved legene i 1928 deltog de i 100

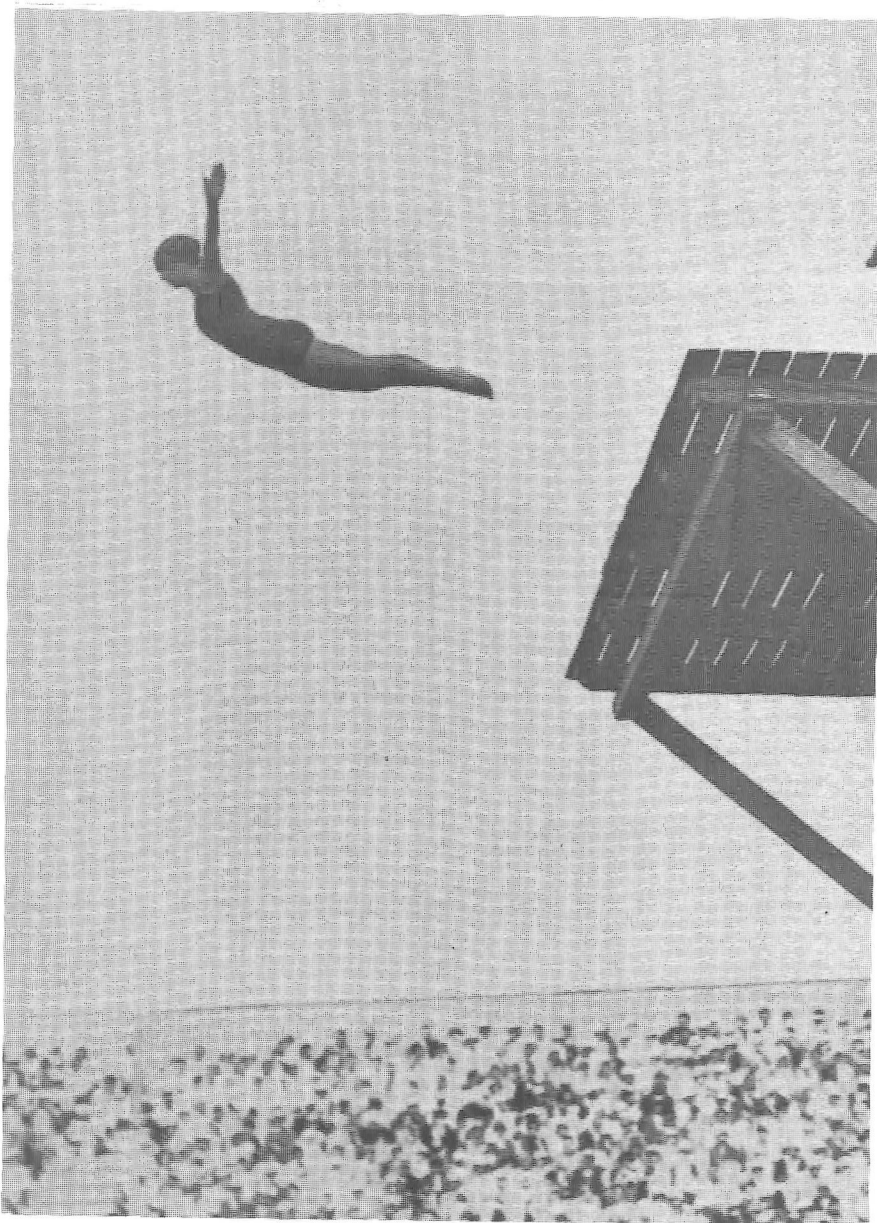

»De danske gymnastikpiger - De olympiske Leges sensation«.

Således skrev »The Illustrated London News« om OL i London, 1908. Hyldesten ledsagedes af omstående montage.

Kilde: Olympiadebogen, s. 112a.

meter løb, 800 meter løb og 4x100 meter stafetløb. Langt større modstandskraft overfor kvindelig indtrængen udviste arbejdsmændenes kraftdiscipli-

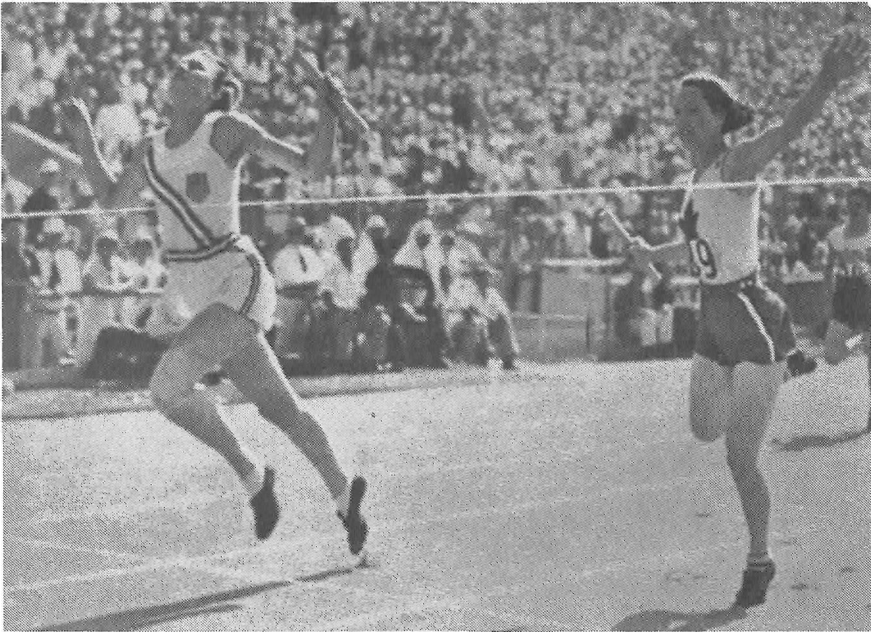

Kvindeæstetik.

Ved legene i 1920 vandt Stefani Fryland-Clausen Danmarks eneste individuelle guldmedalje.

Kilde: Olympiadebogen, s. 176.

ner. En bemærkelsesværdig undtagelse er det dog, at der i 1928 indførtes diskoskast for kvinder. Generelt må det siges, at det at være ekstremt hurtig tilsyneladende har været i mindre modstrid med det gængse kvindeideal end at være ekstremt stærk. Kvindelige brydere, boksere og vægtløftere er forblevet et kuriosum helt op til i dag. At kvinder ikke er slået igennem i disse grene skyldes sikkert den udbredte opfattelse af kvindekønnets svaghed (Rosenbeck, 1982, s. 19). For eksempel har det helt op til i dag været en fordom, at kvindens kønsorganer i særlig grad skulle gøre hende sårbar. Synet af en fodboldkamp, hvor en mur af stærke mænd beskytter deres ædlere dele mod et frispark tæt ved målet viser dog, at også manden kan være skrøbelig. I boksning er reglerne indrettet på mænd, således at slag under bæltstedet ikke er tilladt, men hvad nu hvis man frigjorde muligheden for slag her, mens stød i brystzonen blev forbudt? I så fald ville boksning egne sig bedre for kvinder end for mænd.

Kvindedynamik.

Ved legene i 1928 var kvinderne med for første gang i atletik. Her ses finalen på 4x100 meter ved OL i 1932.

Kilde: Olympiadebogen, s. 248c/n.

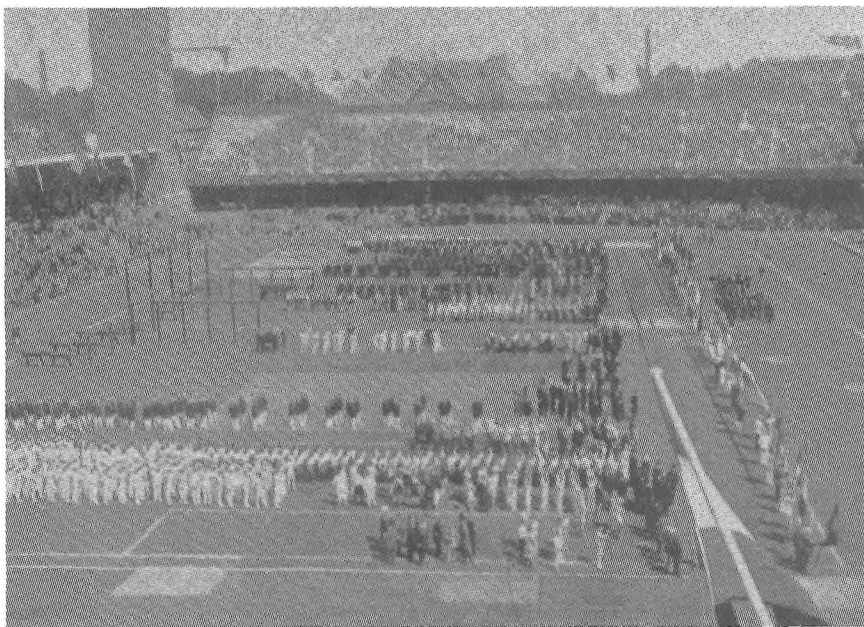
Kampen om kvindernes placering inden for den olympiske idræt kan ikke blot beskrives som mænds kamp mod kvinder. Af og til har mænd kæmpet for kvindernes deltagelse i OL, og andre gange har kvinder aktivt kæmpet mod kvindelig deltagelse i eliteidræt. I 1928 modtog britiske idrætskvinder stærk støtte fra deres mandlige kolleger, da de boykottede atletikkonkurrencerne

i protest mod det begrænsede udbud af atletikkonkurrencer ved OL i Amsterdam (Hargreaves, 1982, s. 60). Herhjemme udtrådte »Gymnastikinspektør Frk. Else Thomsen« af D.I.F. i 1932 efter et skarpt angreb på kvindeatletikken.

Kvindernes kamp for deltagelse i de olympiske lege har været lang og trang, og er endnu i dag langt fra tilendebragt. Kvinder har ikke adgang til 8 ud af 27 olympiske sportsgrene; moderne femkamp, bobsælde, ishoskey, boksning, judo, fodbold, vægtløftning og brydning. Dertil kommer at kvinder har færre discipliner inden for de enkelte idrætsgrene. F. eks. kan en kvinde ikke konkurrere i 5.000 meter løb og hammerkast i atletik. Alt i alt er der kun ca. 20% kvindelige deltagere ved de olympiske vinter- og sommerlege i dag (Hargreaves, 1984, s. 18). For nylig er det olympiske program blevet udvidet med to »feminine« idrætsgrene, synkronsvømning og rytmisk gymnastik (Hargreaves, 1982, s. 68). Dette kan lyde som begyndelsen til en udfordring til de olympiske leges motto »hurtigere, højere, stærkere«.

Måske vil fremtiden vise et tilskud af stadig flere æstetiske discipliner på det olympiske program, dog foreløbig sandsynligvis med kvinder, ikke mænd, som bannerførere.

Det olympiske stadion i 1912 i Stockholm.

Her oplevede Harsløf legene. Kilde: Olympiadebogen, s. 112b.

*Det danske konkurrencegymnastikhold som vandt bronze i »tropsøvelser« ved OL i 1912.
Kilde: Olympiadebogen, s. 112d.*

Gymnastikkens værdier og de olympiske lege

I Danmark var det ikke den fra Storbritanien importerede sport, men den fra Sverige importerede Lingske gymnastik, som var dominerende omkring år-

hundredeskiftet. På landet, i skolen og i hæren dyrkede man svensk gymnastik, mens man i byerne dyrkede sport. Den svenske gymnastiks kendetegn overfor sporten var dens mangel på målbarhed. Denne gymnastikforms mål var ikke at opnå et resultat, som kunne måles og vejes, men at skabe smukke bevægelser og kroppe, og sunde mennesker. Den foregik ikke individuelt, som f.eks. et 100 meter løb, men som træningsforløb eller opvisninger på holdbasis. På grund af de dybtgående forskelle mellem den svenske gymnastik og sporten er det ikke mærkeligt, at der i den svenske gymnastik kan spores en stor skepsis overfor de olympiske lege. På den ene side var deltagelsen i OL en enestående lejlighed for at udbrede kendskabet til den svenske gymnastik i store dele af den vestlige verden. På den anden side kunne den svenske gymnastik let drukne i sportsbegivenheder ved de olympiske mammutarrangementer.

I 1908 repræsenteredes den svenske gymnastik ved opvisningshold ved de olympiske lege i London. OL i 1912 blev afholdt i den svenske gymnastiks fædreland Sverige. De danske tilhængere af den svenske gymnastik fik ved disse olympiske lege rig mulighed for at fremvise svensk gymnastik. I gymnastik efter svensk mønster blev Danmark repræsenteret ved to opvisningshold; ét hold bestående af 400 mænd og ét med 150 kvinder. Dertil kom et konkurrencehold på 28 mænd som vandt sølv efter Sverige i holdkonkurrencen (Korsgaard, 1982, s. 224f.).

OL i Stockholm 1912 gav anledning til »en stærk Diskussion« om berettigelsen af olympiske lege i almindelighed og Danmarks deltagelse i særdeleshed (Dansk Idræt, 1946, s. 124). I Gymnastisk Selskabs Aarsskrift blev legene skarpt kritiseret. Selskabet havde sendt lægen *Valdemar Harsløf* til Stockholmlegene for at berette om sine indtryk til de hjemlige gymnastikkredse. At gymnastisk selskab lagde stor vægt på Harsløfs vurderinger ses af, at den både publicerede hans »Indledningsforedrag til en Diskussion i Afdelingen for København og Omegn«, og hans officielle beretning til gymnastisk selskabs hovedbestyrelse. Publiceringen af begge artikler skete på trods af, at Harsløf ikke trods bestyrelsens opfordring kunne afse tid til at integrere de to artikler til én, hvilket ville have kunnet forhindre mange gentagelser. Årbogsredaktionen lod begge artikler trykke med den begrundelse, at de »hver især indeholdt adskilligt, som vi nødtigt vilde gaa glip af« (Gymnastisk Selskabs Aarsskrift, 1912, s. 150). Når jeg i det følgende citerer Harsløf så fyldigt, er det fordi hans kritik af de olympiske lege efter min mening går dybere end det meste af den moderne sportskritik. Dernæst får han demonstreret de olympiske leges værdigrundlag, og han kan ses som en repræsentant for holdninger overfor de olympiske lege i brede dele af den svenske gymnastik. Endelig fremstiller han klart den svenske gymnastiks problemer ved at deltage i de olympiske lege.

I sit foredrag opridses Harsløf først Pierre de Coubertins grundlæggende idé med de moderne olympiske lege; »at indvirke på Ungdommens fysiske Tilstand, virke saaledes at Ungdommen derigennem blev mere fuldkommen i alt det, som man med et enkelt Udtryk kan kalde *Manddomsegenskaberne*, Mod, Snarraadighed, Styrke, Kraft, Smidighed og først og sidst Viljens Øvelse«. Hertil føjes endnu et formål; at de olympiske lege skulle bygge bro mellem nationerne (Op.cit., s. 160). Harsløf tilslutter sig ganske dette mål, og søger i det følgende at afgøre om OL i Stockholm levede op til Coubertins formål.

Det første, som Harsløf var stødt over, var *specialiseringen*. Ikke blot optrådte der specialister i de enkelte idrætsgrene, men der var også tale om en opsplitning af de enkelte idrætsformer. For eksempel var den aktivitet at kaste en genstand fra sig opsplittet i diskoskast, hammerkast, kuglestød osv. Dette var helt i modstrid med Harsløfs og den svenske gymnastiks opfattelse af, at den enkelte idrætsgren skulle virke alment i folket, og ikke være et område for eksperter. I sammenhæng med specialiseringen kritiserede Harsløf, at kampen udelukkende drejede sig om points.

»Denne kamp om Points optraadte paa den ejendommelige Maade, at hvad maaske kun en ganske enkelt indenfor en Nation ydede og vandt kom hele Nationen til Gode. Altsaa paa grund af Specialiseringen opnaaede man en gunstig Stilling overfor Pointsbegrebet« (s. 161).

Harsløf fortsatte:

»I nøje Tilknytning til Pointsbegrebet staar Rekordjageriet, saa at det, som egentlig bliver Sportens inderste Tanke, det er at sætte en ny Rekord, uagtet man dog ikke maa glemme, at der er en fysisk Grænse, hvorudover man ikke kan komme, og at dette i og for sig slet ikke betegner det fuldkomne; den, som kan yde, hvad den fysiske Grænse tillader, behøver slet ikke at have vist sig som den fuldkomneste.«

I tæt sammenhæng med »Rekordjageriet« stod ifølge Harsløf »de enkelte Idrætters form i Udførelsen« altså idrætsgrenens æstetiske dimension til kritik. Harsløf sagde:

»...Naar Opgaven bliver den at sætte en endnu højere Rekord end den bestaaende, kan man umuligt tage meget Hensyn til, hvorledes den Øvelse udføres, som skal pine Rekorden op. Det var stærkt fremtrædende i Stockholm, at man egentlig intet Hensyn tog til Formen for Øvelsens Udførelse.

F.eks. Webb, den udmærkede Fodsportsmand, som senere var her i København, og som er en fortrinlig Fodgænger og en i mange Maader interessant Idrætsmand, bl.a. derved, at han, der er over 40 Aar, først for faa Aar siden begyndte at optræde som Idrætsmand i stor Stil, gik med en saadan Form, at enhver maa indrømme, at man skal lede længe efter noget mere uskønt; den vansiredes af de mærkeligste Medbevægelser, og slet ikke alene de Medbevæ-

gelsler, som er nødvendige for at sætte Gangen op til noget betydeligt i Hastighed. Hans Holdning var under al Kritik, saa hans Figur ligefrem var misdannet, mens han foretog Øvelsen. — De, som har set ham, vil give mig Ret i, at jeg ikke overdriver. Jeg kunde nævne mange andre og nævner ikke ham for særligt at trække ham frem, men fordi sandsynligvis flere af de tilstedeværende har set ham her i København. — Jeg mener, at indenfor de fleste af de forskellige Idrætter i Stockholm vilde man overalt mellem Nationerne træffe Folk, der løb og sprang og gik fortrinligt og tog 1ste Pris, men gjorde det uskønt, med grimme Bevægelser, uden hensyn til, hvorledes det saa ud.

Skønhedskravene, som i det gamle Hellas var et af Hovedpunkterne for al Idræt og Gymnastik, er altsaa under moderne Forhold skudt til Side.«

Engländeren **Webb** som kritiseredes for sin »vansirede gang«.

Her ses han ved et løb på Københavns Stadion kort tid efter hans deltagelse i legene i 1912.

Kilde: Dansk Idræt gennem 50 Aar, s. 81.

Bortset fra de svenske idrætsfolks generelt »forholdsvis smukke Holdning og Førelse« frakendte Harsløf den olympiske sport en æstetisk kvalitet. Hvad Harsløf ikke så var, at i sporten er den æstetiske dimension ofte en følge af »rekordjageriet«. Sportsmandens jagt efter resultater, altså selve hans higen efter at bevæge sig hurtigere, højere eller stærkere kan være skønhedsskabende.

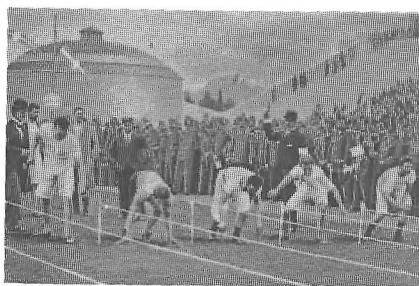
Nogle af de grundlæggende elementer i en sportsæstetik er blevet beskrevet af arkitekten og forfatteren Steen Eiler Rasmussen i en artikel i »Tidsskrift for Legemsøvelser« i 1941: For ham hidrører det smukke i sporten fra den *rytme*, som kan opstå, når sportsmanden bevæger sig på den mest rationelle måde. Skønheden bliver ikke et ornament, der er til for tilskuernes skyld,

men er bundet til den rytme, som opstår ved, at: »Man opøver FORNEM-
MELSEN for den rigtige Metode, saa at man synes, man har den i sig og har
Lyst til at gøre det rigtige« (s. 50). I denne moderne sportsæstetik er bevægel-
sernes skønhed blevet en følge af dyrkelsen af det objektive målelige resultat.
I modsætning hertil affødes resultatet inden for æstetiske sportsgrene som
hestedressur og kunstskejtéløb af skønhedsidealet! I sporten er det altså for-
søget på mest effektivt at opnå et resultat, der er udgangspunkt for æstetik-
ken, hvorimod det i kunstdisciplinerne er den æstetiske proces, der er ud-
gangspunkt for resultatet. Rekordjageriet kan altså i visse tilfælde blive skøn-
hedsskabende, skønt dette ikke er intentionen bag aktiviteten.

▲
Rytmens skønhed.

Jesse Owens trodsede Hitlers raceforestillinger og blev i datiden beundret for sit smukke, stilfulde løb. I olympiadebogen beskrives Owens på en måde, som ikke sker ofte fra mand til mand: »Hans ben var noget ganske ekstraordinært, og han bevægede sig i en egen Rytme, der fortalte om hans enestående Smidighed. Hans Legeme var saa fuldendt velproportioneret, hans Lemmer saa bløde og runde i Formerne - han skulle simpelthen ses, han **kan** ikke beskrives«.
Kilde: Olympiadebogen, s. 336f.

▲
Rytmen mangler!

Starten til 100-meterløbet ved OL i Athen, 1896. Løberne synes at være i vildrede med, hvordan de skal starte. Amerikaneren Burke introducerede her for første gang den knælende start og vandt.
Billedet er efter et foto. Kilde: Olympiadebogen, s. 32b.

Harsløf har givetvis ret, når han peger på et ekstremt eksempel som kapgænger Webb, hvis gang ledsagedes af unødvendige medbevægelser, som vel alle har fundet uskønne. Men mange andre sportsfolk har fjernet sådanne bevægelser, fordi de er »urationelle«, altså sinker den hurtige bevægelse. Webbs holdning generede også Harsløf, hvilket må ses i forbindelse med, at

i gymnastikken idealiseres den ranke ryg. I hurtighedssport går det dog i reglen ikke an at bevæge sig med ret ryg, hvis man vil vinde et løb på cykel, på hest eller på de bare ben.

Af aerodynamiske grunde kommer den bøjede sportsmand ved lige stor kraftindsats hurtigere frem end den ranke. Derfor er den krumme ryg under bevægelse efterhånden blevet et symbol på en smuk, dynamisk fremadrettet bevægelse. Harsløf har dog ikke indoptaget denne sportsæstetik, men væmmes ved de krumme rygge, og med ham mange andre repræsentanter for den svenske gymnastik (Jvf. Bonde, 1986, s. 91ff). Skønt Harsløfs velargumenterede kritik af sporten foregår på et meget bevidst plan, stikker der tilsyneladende dybtliggende, for ham ubevidste og selvfølgerlige mentale forestillinger under hans mere bevidste udtalelser. Steen Ejler Rasmussen giver eksempler på, at sportsmændene i perioden fra århundredeskiftet og frem til 1940 efterhånden i stadig højere grad har »fundet rytmen«, og at sportselitens bevægelseskultur som følge heraf har udviklet sine æstetiske potentialer. Harsløf kan derfor have været vidne til en bevægelsesæstetisk kultur, som endnu var i sin vorden, og derfor i høj grad stødte an.

Harsløf fortsatte sin kritik af de olympiske lege ved at rette projektørlyset mod *sundhedsaspektet*, som han mente stod i skyggen:

»Ligesom om Skønheden gælder det om Sundheden, at de Hensyn, der tages til den i de moderne Idrætsstævner, som de naar deres Højdepunkt i de olympiske Lege, er ikke store.

Et Dødsfald og nogle akutte Hjerteudvidelser var Resultatet af de stockholmske Lege i Aar, foruden en hel Mængde større eller mindre Ulykkestilfælde, som jeg ikke regner med, da man ikke kan lægge Øvelsen som saadan til Last, at f. Eks. en Stavspringers Stav knækker. Det Mod maa en Idrætsmand have, at han udsætter sig for en vis Risiko ved sine Øvelser; og sker der et Uheld, saa maa han finde sig deri. Men noget ganske andet er det, om en Øvelse udføres saaledes, at den kyndige ikke er i Tvivl om, at den maa medføre skadelige Tilstande for visse Organer, navnlig Hjerte og Lunger. Saa er det et aldeles bagvendt Forhold; thi Idrætten skulde jo gaa ud paa at begunstige og fremme den sunde fysiske Udvikling og ikke skade.«

Efter denne opsummering af negative aspekter ved de olympiske lege konkluderede Harsløf følgende:

»saaledes, som de olympiske Lege har udviklet sig, har de ikke tjent det høje Maal, som Baron de Coubertin havde stillet dem: at de skulde virke til Idrættens Fuldkommengørelse og derigennem til den fysiske Opdragelses Højnelse.«

Med hensyn til Coubertins idé om at bygge bro mellem folkene, sagde Harsløf:

*»Kappestrid var der i Stockholm, men ædel – det var den ikke. Jeg har staaet mellem ikke enkelte, men talrige Tilskuere, der ikke veg tilbage for Mishagsytringer overfor en vindende, fordi han ikke tilhørte deres egen Nation. Men det er jo ikke ædel Kappelstrid. Man vil vist give mig Ret i, at der tværtimod var en hidsig Kamp mellem Nationerne, som var meget langt fra at være brobyggen-
de, men som tværtimod i hvert Fald paa sine Punkter skilte Nationerne ad. – At dette samtidig kunde virke nationalt samlende, vilde have Værdi i sig selv, hvis det ikke skete paa den internationale Forstaaelses Bekostning. Som det nu var, finder jeg, at det var et uheldigt Resultat.«*

Efter denne hårde dom gik Harsløf over til at diskutere, om de olympiske lege kunne bringes i overensstemmelse med Coubertins egne idealer. Dette anså Harsløf for yderst vanskeligt, fordi alle den olympiske sports kritisable sider er direkte indbygget i arkitekturen. »Stadionnets aflange og runde Form og de nødvendige meget betydningsfulde Dimensioner« giver ifølge Harsløf ikke plads til andre idrætsgrene end:

- 1) »saadanne, som foregaar hele Banen rundt, og altsaa vil kunne betragtes af enhver Tilskuer, nemlig naar Idrætsmændene passerer ham, og
- 2) saadanne Øvelser, hvor ikke Enkeltheder, men kun Resultatet iagttages: Om Diskos kommer længere eller kortere, om Idrætsmanden kommer over Stangen eller river den ned o.desl.«

Den olympiske sports resultatorientering er altså indskrevet i bygningsformen, og omvendt »giver selve Stadions Form Anledning til, at det kommer til at dreje sig om Points–resultatet uden Hensyn til Udøvelsens Form«. Denne kritik er ikke mindst tankevækkende for en moderne sportsbetragter, som er vant til at kunne følge minutløse detaljer i teknikkernes udførelse ved hjælp af kameraets øje. For en datidig betragter var stadionnets dimensionering imidlertid en afgørende barriere for en detaljeret æstetisk oplevelse af de fleste øvelser. F.eks. noterer Harsløf sig, at kvindernes gymnastikopvisninger næsten ikke kunne følges fra de fjerntliggende tilskuerpladser. Det skal dog tilføjes, at den moderne sports tredje øje, kameraet, forstærker resultatorienteringen ved at dvæle ved idrætsprocessens resultat inkarneret i mål, knockout og opløb, som vises igen og igen og i slow motion.

Harsløf havde et klart blik for sammenhængen i sportskonfigurationens enkelte elementer. For ham hang resultatfikseringen intimt sammen med *specialiseringen*, »fordi det kun gennem den er muligt at naa høje Resultater«. Af specialiseringen fulgte, at øvelserne var enkeltmandsøvelser ikke nationens øvelser. Harsløf så specialiseringen som den dybere årsag til den olympiske sports negative sider. Den skulle derfor modarbejdes:

»Ikke blot paa Grund af dens skadelige Virkninger, men ogsaa fordi den i sig selv er i Modstrid med Idrættens egentlige Formaal: At udvikle Idrætsmanden alsidigt, saa at han bliver et virkeligt Mønster paa det menneskelige Legemes fysiske Ideal«.

På trods af Harsløfs dybe skepsis overfor de olympiske lege forsøgte han at opstille nogle forslag, som ifølge ham ville forbedre dem. For at udvikle idrætsmanden alsidigt foreslog Harsløf, at der blev lagt vægt på ti- og femkamp og andre serier. Endvidere foreslog han:

»At der stilles helt andre Maal op for Bedømmelsen...

Ikke den bør have vundet, som sprang højest eller kom først; nej, den, som kom først ind og tillige var i bedst fysisk Kondition.«

Harsløf definerede ikke præcist, hvad han mente med »fysisk Kondition«, men i sin beretning tilføjede han, at »Idrætsmandens fysiske Tilstand før, og navnlig efter Øvelsen« skal »være af Betydning ved Bedømmelsen.« (s. 166) Efter hvilke kriterier idrætsmandens fysiske tilstand skulle måles, fortæller Harsløf ikke, og han er godt klar over, at følgen af hans forslag ville blive, at »man på mange Omraader maa lægge Idrætten helt om, baade i daglig Øvelse og i Kamp«. Dernæst foreslog han, at bedømmelser som ikke kan angives med tal eller mål forkastes.

Ifølge Harsløf var en af de store hindringer for en retfærdig kappestrid forskellene i nationernes befolkningstal. Her tænkte han interessant nok ikke på den statslige understøttelse af idrætten, men enkeltpersoners sponsorering af idrætsstjernerne:

»Naar der t. Ex. i de forenede Stater dukker en ung Sportsmand op, der viser Anlæg for en bestemt Idræt, saa er der straks en Rigmand, der interesserer sig for denne Sportsgren, og som derfor paatager sig at sørge for den unge Mand, saa at han udelukkende kan hellige sig sin specialitet og ikke behøver at tænke på Udkommet eller lignende.

Hvorledes skulde det være andet, end at det folkerige Nordamerika med sine millioner tilmed af alle Nationaliteter, selvfølgelig kan levere den eller de enkelte, som i en hvilken som helst Sportsgren kan konkurrere om Verdenspladsen!«

Harsløf mente, at denne form for professionalismisme måske også kunne medregnes i konkurrencebedømmelsen: *»Maaske kunde man ogsaa tage Hensyn til de deltagende Idrætsmænds Antal i Forhold til Nationernes Befolkningstal«.*

Til slut behandlede Harsløf spørgsmålet, om holdgymnastikken hører med inden for de olympiske leges rammer. Eftersom holdgymnastikken ikke kunne vurderes objektivt, blev svaret negativt. Holdgymnastik skulle derfor

kun medtages på de olympiske leges program, hvis de havde status som opvisninger ikke som konkurrencediscipliner. Dette ville måske føre til:
»at den Afdeling, som kun bestod af saadanne Opvisninger og Forevisninger af mange, vilde blive den vigtigste og mest interessante, fordi den Sagkyndige der vilde kunde faa et lille Indtryk af, hvorvidt nu den og den Nation var naaet i fysisk Udvikling«.

Her omtaler Harsløf sin egentlige idé med de olympiske lege. De skulle være repræsentationer af de enkelte landes stude på det fysiske område hvad angår den brede masse af folket, ikke et katalog over enkeltmandspræstationer. Det er her den svenske gymnastiks idealer, der gøres til norm for en forandring af de olympiske lege. Heller ikke gymnastiske enkeltmandsøvelser kunne ifølge Harsløf vurderes objektivt, for udførelsen af alle gymnastiske øvelser er: »sammensat af mange uensartede Dele: Øvelsens Renhed, Hastighed, Kraft. Bevægelsesformernes Skønhed og Harmoni«. Harsløf vil dog ikke afvise, at en gymnastiklærer kan sende nogle få udvalgte, som har dygtiggjort sig i enkelte øvelser afsted, men »saa skal det siges, at saa maa vedkommende Gymnastiklærer vide, at det ikke er »Gymnastik« han fremviser, men kun Enkeltøvelser, som i ingen Henseende adskiller sig fra Akrobatik, uden ved, at det er Amatører og ikke Professionals, der udøver dem«.

Harsløfs konklusion på sit foredrag blev, at han havde tiltro til, at man kunne komme de olympiske leges »høje Maal« meget nærmere. Hvis Udviklingen imidlertid ikke vendes, vil de moderne olympiske lege være udsat for »at ende der hvor de klassiske endte i *Forfald*«.

Harsløfs tiltro til gymnastikopvisningens publikumsappel i forhold til de egentlige olympiske sportsdiscipliner viste sig i de kommende årtier at være for optimistisk. En anden tilskuer ved de olympiske lege, *Jes Sarup*, som var en lige så entusiastisk tilhænger af den æstetisk betonedede holdgymnastik som Harsløf, måtte sande sportens stærke fascinationskraft. I sine erindringer fra OL i Stockholm berettede han:

»Gymnastikopvisningen led desværre en Del under de samtidig stedfindende Væddekampe i Højdespring og Væddeløb, saa længe de stod paa, fængslede de fleste Tilskueres fulde Opmærksomhed. Og selv om man ikke vilde lade sig forstyrre, havde man set en Løber starte, saa kunde man ikke rive Blikket fra ham, ja det ligefrem kunde krible i een, man følger ham — naar han det nu ogsaa, skynd dig! skynd dig! — man begynder at forstaa de sportsgale Amerikanere. Om man ogsaa siger til sig selv, du skal slet ikke bryde dig om dem, følg nu Gymnastikopvisningen, ser man den næste Løber, saa er man lige vidt!« (s. 36)

Sportens spændingsaspekt, det at det ikke er muligt på forhånd at afgøre, hvem der vil vinde, viste sig at have en større fascinationskraft end et helt holds smukke, men relativt forudsigelige bevægelsesmønstre. Skønt Sarups hjerte bankede for gymnastikken, kunne han lige så lidt som alle andre undgå at blive revet med af spændingen ved de olympiske sportskonkurrencer. Sarup kunne ikke skjule sin stærke betagelse over den olympiske sports stærke tendens til at gøre tiden til den afgørende målestok. At det med disse olympiske lege var blevet muligt at måle tiden med stor præcision, betog ham så dybt, at han gav en indfølt og nøje beskrivelse af tidsmålingsprocessen:

»*Fra Stadion.*

Man forbavsedes over, hvorledes det var muligt ved Løb, Gang og Svømning at kunne angive Tiden i Brøkdeler af Sekunder. Kontrollen udøvedes meget samvittighedsfuldt. Paa en Forhøjning med Trappeafsætter tog 4 eller 5 Dommere Opstilling, som skulde vogte paa Ankomsten ved Maalet. Starten blev tilkendegivet ved et Pistolskud. Det var helt interessant at lægge Mærke til, hvor nervøse Løberne var, mens de ventede paa Signalet til Starten, og det skete ikke saa sjældent, at en og anden ikke kunde styre sine Ben, men løb, inden Signalet var givet. De matte saa tilbage igen. For at holde Styr paa sig, stod de med Hænderne ned mod Jorden, rede til Løb, saa snart Pistolen gik af bag ved dem.

I det Øjeblik Pistolen knaldede, blev der trykket paa en Knap, som satte et elektrisk Ur ved Maalet i Gang. I det Øjeblik den første naaede Maalet, maatte han rive en tynd Snor over, som i Brysthøjde var trukket over Banen, og i samme Øjeblik var den elektriske Strøm i Uret afbrudt og Uret standsede, man havde saa Tiden i Brøkdeler af Sekunder. Men for end yderligere at være sikre, de fire eller fem Dommere kunde jo muligvis tage fejl af Manden, især naar der kom et Par omtrent samtidigt, saa tog et Fotografiapparat, der stod i Forbindelse med Uret, et Billede af den, der rev Snoren over. Det var første gang, man anvendte disse Ure ved Væddeløb, fortalte man.» (s. 38f.)

Den ekstreme nationale og individuelle higen efter medaljer afviste Sarup. Hans skepsis overfor specialiseringen og rekordjageriet hvilede paa stort set de samme begrundelser som Harsløfs. Dertil føjede han nogle sigende betragtninger over, hvad han opfattede som de olympiske leges ekstreme dyrkelse af eneren:

»*De enkelte Mænd, som har naaet en Fuldkommenhed paa et eller andet Omraade, de fortjener Udmærkelser derfor. Men der er noget, der ofte følger med her, som er alt andet end tiltalende, de forkæles ofte paa en for Mænd uværdig Maade. Jeg saa saaledes, da en sejrende Løber – for Resten en Tysker – havde naaet Maalet, da ilede en tre, fire Mand til, een med en Kaabe, som han hængte over Løberens Skuldre, een strøg ham paa Benene, alle var de omhyggelige for den unge Mands Legeme paa en Maade, som mindede mig om et kostbart Dyr, som lige havde vist sine Evner, men som jo ikke selv forstaar at værne sig mod*

de mulige Skader, deres Anstrengelser kan medføre. Er man først saa vidt med Beundringen og Omhuen, saa er man absolut kommen langt bort fra det gode og sunde i dette Forhold, og en Mand, der ikke føler det nedværdigende i at blive behandlet sligt, kan man kun beklage. Det er ikke den slags Mænd, der skal bære Fædrelandet frem«.

Sarup og Harsløf supplerer hinanden godt i deres kritik af Stockholm-lege-
ne. Hvor Harsløf er den køligt-rationelle iagttager, er Sarup den begejstre-
de, umiddelbare og ikke-distancerede oplever af legene. Dette medfører, at
Sarup får fat på den olympiske sports fascinerende sider, hvor Harsløf holder
sig på rationalitetens grund og ikke lader sig rive med. Både Harsløf og Sarup
står udenfor den olympiske sport, som de iagttager gennem den æstetiske
gymnastiks briller. De ser derfor sider ved sporten, som vi som nutidige iagt-
tagere er flasket op med fra barnsben af, og derfor anser for selvfølgelige, ja
»naturlige«. Sarup og Harsløf er kilder til en datidig mentalitet, som eksiste-
rede i en tid, hvor sporten ikke var dominerende kropskultur, men de er sam-
tidig en provokation for vor egen moderne sportsdominerede mentalitet,
fordi de stiller spørgsmålstegn ved den olympiske sports »naturlighed«.

Sarups dybe fascination af den olympiske konkurrencesports spændings- og
tidsdimension, viste sig ikke at være tilfældig eller individuelt betinget. Når
en så inkarneret gymnastiktilhænger som han ikke kunne frigøre sig fra spor-
tens fascinationskraft, havde han det tilfælles med store dele af den vestlige
verdens befolkninger op igennem det 20. ende århundrede. De olympiske
lege i 1912 kan ses som et symbol på den svenske gymnastiks storhed og fald.
På dette tidspunkt kulminerede den svenske gymnastik, og i årtierne frem-
over måtte den vige tilbage for den frembrusende engelske sport (Korsgaard,
1982, s. 226), som ikke mindst i kraft af de olympiske lege gik sin fremmarch
over hele den vestlige verden. Olympiske idealer om kamp på tid og spæn-
dingsaspektet blev vigtigere end den bevidste søgen efter det smukke og sun-
de.

Litteraturliste

Bonde, H., En stålsat karakter i et hærdet legeme (en undersøgelse af mandeideal i den tidlige danske sportsbevægelse, 1880 - 1914), Speciale, Københavns Universitet, Historisk Institut, 1986.

Coubertin, P.d., Der olympische Gedanke, Stuttgart, 1967.

»Danmarks olympiske komite«, 75 års jubilæum, Kbh., 1980.

Dansk Idræt gennem 50 Aar, Red.: Sander, H., m.fl., Kbh., 1946.

Dansk Sportsleksikon. Red.: Lundquist Andersen, A., m.fl., Kbh., 1945.

Durry, J., The fine Arts and the Olympic Games, The International Olympic Academy, Olympia, 1975, s. 205 - 220.

Gymnastisk Selskabs Aarsskrift, Kbh., 1904-14.

Hansen, E., Arbejderidrætten i Danmark, 1929-43, »Den Jyske Historiker«, Århus, 1980 - 1984, nr. 19/20, tema: Sportshistorie.

Hargreaves, J., Women and the Olympic Phenomenon, fra The Five-Ring Circus, Red.: Tomkinson, A., m.fl., London, 1982.

Harsløf, F.J., De moderne Olympiske Leges Betydning og Berettigelse (Indledningsforedrag til en Diskussion i Afdelingen for København). Samt: Beretning til Gymnastisk Selskabs Hovedbestyrelse fra dets Repræsentant i Stockholm, 1912, Gymnastisk Selskabs Aarskrift, 1912, s. 159ff.

Kidd, B., The Myth of the ancient Games, fra the Five-Ring Circus, Red.: Tomkinson, A., m.fl., London, 1982.

Kamper, E., The Olympic Games 1980 - 82, The International Olympic Academy, Olympia, 1975, s. 164 - 178.

Korsgaard, O., Kampen om kroppen, Kbh., 1982.

Kaalund, C.H., Olympiske Lege, en Renaissance, Kbh., 1874.

Leiper, J.M., Women and modern Olympism, The International Olympic Academy, Olympia, 1977, s. 148 - 164.

Rosenbeck, B., Kvindelighedens (gyldne) lænker. Artikel i »Overgangskvinden«, Odense, 1972.

Sarup, J., De danske i Stockholm, Kbh., 1912.

Tidsskrift for Legemsøvelser, Kbh., 1941.

Hans Bonde, cand.phil i historie, ansat som kandidatstipendiat ved
Historisk Institut København Universitet.